

Avauksia ja keskustelua

Jakaisimmeko elämämme jätteen kanssa?

Eettisen materialismin hahmottelua

Veera Kinnunen

Johdanto

Länsimaisen ihmisen esinesuhdetta on pitkään määrittänyt ”valkoisen miehen taakka” – kuvitelma luomakunnan herruudesta, joka osaltaan alistaa luonnon ihmisen palvelukseen, mutta toisaalta myös velvoittaa ihmisen huolehtimaan siitä hyväntahtoisen hallitsijan lailla¹. Teollistumisen ja massatuotannon aikakausi on ajanut tämän huolekkaan esinesuhteen kriisiin. Yhtäältä suuri osa esineistä on jo alkujaan valmistettu kertakäyttöisiksi, ja toisaalta tavaroiden korvattavuus ja yhä kasvava määrä on tehnyt mahdottomaksi säilyttää kaikki esineet ”elossa” ja käytössä. Osa esineistä väkisinikin luisuu elämästä sivuun ja muuttuu tarpeettomaksi ylimääräksi. (ks. esim. Lagerspetz 2008; Lehtonen 2008; 2015.) Tämän seurauksena elämämme esineiden – ja etenkin niiden esineiden, joita emme enää halua – kanssa leimaa jatkuva syylisyydentunne. Syylisyys läpäisee jätehallinnan käytäntömmä ja todellistuu monin tavoin, esimerkiksi sairaalloisena säilömisenä,

jätteen hävittämisenä pois silmistä – dumpaamisena kaatopaikoille, valtameriin, jäteuuneihin – tai yrityksenä tavoitella ”epämaterialistista elämää”. Gay Hawkins esittää, että samaan syylis-tävään moralismiin perustuu myös 1970-luvulla muotoutuneen ympäristöliikkeen retoriikka, joka vaikuttaa edelleen jätteeseen liittyvän kierrätys-ajattelun taustalla (Hawkins 2006).

Jätteet on länsimaisissa teollisuusmaissa pitkään hoidettu institutionaalisesti siten, että aineellinen ylimäärä on siirretty kotitalouksien piiristä yhteiskunnan organisoidusti hallitsemaksi tekniseksi ongelmaksi. Tämä käytäntö on abstrahoinut jätteen arkiymmärryksen ulottumattomiin. Jätteiden hävittäminen on kuitenkin ollut kollektiivisesti jaettu illuusio, sillä jäte ei häviä: se vain vaihtaa paikkaa ja muuttaa muotoaan. Viemäreiden jätökset on johdettu vesistöihin, yhteiskunnan reuna-alueille sijoitetut kaatopaikat ovat kasvaneet hallitsemattomiksi ja jätteen polttaminenkin tuottaa paitsi energiaa myös päästöjä. Näistä aineellisen ylimäärän hävittämisen käytännöistä seuranneita ongelmia on viime vuosina ratkottu Euroopan tasolla pyrkimällä materian kierrätykseen ja uusiokäyttöön. Tavoitteena on ”kiertotalous”, joka karkeasti ymmärrettynä tarkoittaa ”jätteen suunnittelemista pois”. Kiertotalouden äärimmäisenä tavoitteena on, ettei jätettä enää synny lainkaan ja uusiutumattomat raaka-aineet käytetään suljetussa systeemissä yhä uudelleen. Kiertotalouden ihanteita tavoitellaan säätämällä

1 ks. esim. Introna 2013.

lakeja, jotka muun muassa kieltävät jätteen kaatopaikkaamisen ja asettavat tuottajalle velvollisuuden kerätä ja uusiokäyttää materiaalit. Kuluttajat puolestaan asetetaan vastuuseen jätteidensä entistä tarkemmasta lajittelusta jo kotitalouksissa. (Ks. esim. Valkonen ym. tulossa.) Viimeistään kiertotalouteen tähtäävän lainsäädännön seurauksena ”jäte” on lakannut olemasta yhtenäisen aineskategoria, joka poistuu näppärästi kodeistamme muovipusseissa takapihan jätessäiliön kautta ja josta meidän ei sen jälkeen tarvitse kantaa huolta. Arki aineellisen ylimäärän kanssa on muuttunut monimutkaiseksi ja hankalien sääntöjen määrittämäksi. Entiset poissulkemiseen perustuvat jäterutiinimme eivät enää kelpaa, mutta uusia ei ole vielä syntynyt. Jäte täyttää kotimme, ja me olemme sen edessä neuvottomia.

Väitänkin, ettei kiertotalous voi toteutua pelkästään lakeja säätämällä. Jotta kiertotalouden tavoitteet onnistuisivat, täytyy myös kotien arkisten jäteikäntöjen muuttua tukemaan kiertotalouden tavoitteita. Kuten Sarah Pink (2012) on todennut, todelliset vallankumoukset syntyvät arjen käytännöistä käsin. Tässä avauspuheenvuorossa teesini on, että kiertotalous edellyttää toteutukseen radikaalisti erilaista esinesuhdetta, joka suuntautuu välittävästi keskuudessamme elävään ja kiertävään aineeseen, ei esineisiin yhtenäisinä entiteetteinä. Emme voi elää ”epämateriaalistisesti”, koska olemme väistämättä kietoutuneet osaksi materiaa, mutta voimme kyllä elää materian kanssa toisin. (ks. esim. Lehtonen 2008; 2015.) Kuten Turo-Kimmo Lehtonen (2015, 119) on huomauttanut, ympäristöongelmat ovat opettaneet ainakin sen, että välinpitämättömyys materiaalisuutta kohtaan on vastuutonta. Ihmistä ilman materiaa ja esineitä ei ole. Tässä avauksessa hahmottelen eettistä materialismia, joka ei perustu ylemmyydetuntoiseen syyllisyyteen, vaan joka tunnistaa vastavuoroisen sidoksellisuutemme ja kiinnittymisemme aineeseen (vrt. Hawkins 2006). Tästä seuraa, että sopimuksemme esineiden kanssa ei

sanoudu irti siinä vaiheessa, kun esine lakkaa toimimasta tai tuottamasta iloa ja muuttuu ”jätteeksi”, vaan olemme vastuullisia myös aineelle, sille miten aine jatkaa kulkuaan maailmassa. Tämä arkisen jättesuhteen muutos edellyttää institutionaalisen jätehuollon synnyttämän jätteen abstraktiuden purkamista ja jätteen ottamista osaksi arkeamme.

Havainnollistan eettistä materialismia bokashilla, japanilaisella kompostointimenetelmällä, joka leviää sosiaalisen median kautta viraalina villityksenä. Bokashi on tässä esimerkki ”aktiivisen kokeilun” politiikasta (Patton 2002, 7), pienestä arkisesta käytännöstä, jossa itää suuren muutoksen siemen. Esitän, että bokashikompostointi käytäntönä *synnyttää* uudenlaista eettistä virettä suhteessa aineeseen ja jätteeseen. Bokashi on vasta rantautumassa Suomeen, ja siksi suomenkielinen terminologia vielä hakee muotoaan. Sitä harjoittaa kuitenkin alati kasvava, hyvin innostunut joukko ihmisiä, jotka jakavat tietoa ja kokemuksia sosiaalisessa mediassa². Käytän aineistonani suomalaisten bokashista innostuneiden bloggareiden kirjoituksia aiheesta. Erityisesti viittaan seuraaviin suomenkielisiin, bokashia käsitteleviin teksteihin: Pia Palen ylläpitämään Takalaiska-blogiin (takalaiska.blogspot.com), bokashia Suomeen markkinoivan Bokashigardenin blogiin ja sivustoon (bokashigarden.fi) sekä bokashiharrastajien joukkokirjoittamalla tuottamaan Bokashi-aloittajan oppaaseen (2016, jatkossa BAO).

Maailma muuttuu bokashiämpäri kerrallaan

Tämä voi tuntua kummalliselta ensin, mutta on aika yksinkertaista kuitenkin. Biojäte ämpäriin, rouhetta päälle, kansi kiinni. Täysi ämpäri muhii kaksi viikkoa ja on sitten valmis mullan tekoon.

2 Ensimmäinen ryhmä on toiminut vasta vuoden, joten kyse on todella uudesta ilmiöstä Suomessa.

Mullaksi hapatettu jäte muuttuu toisessa kahdessa viikossa. Se on BOKASHI! (BAO, 3).

Bokashin historiaa esittelevän Bokashigarden-sivuston mukaan sana on alun perin japania ja tarkoittaa muun muassa ”käynyttä orgaanista ainetta”. Nimensä mukaisesti tämä japanilainen kompostointimenetelmä käyttää avukseen mikro-organismeja ja fermentoi biojätteen. Bokashikompostoinen kerrotaan olevan ”helppoa, hauskaa, halpaa, hajutonta ja hyödyllistä” (BAO, 6). Bokashia varten ei tarvita edes omaa pihaa, vaan sitä voi harjoittaa vaikka kerrostaloasunnon parvekkeella, keittiössä tai kylpyhuoneessa. Bokashikompostoinnissa päivittäin syntyvät ruoantähteet pilkotaan pieniksi ja painellaan bokashiastiaan. Pilkkeen päälle ripotellaan ”tehokkaita mikrobeja” sisältävää bokashi-rouhetta, joka aloittaa ilmatiiviissä astiassa ruoantähteiden fermentoitumisprosessin. Bokashiastian annetaan seistä pari viikkoa niin, että siitä syntyvää nestettä lirutetaan säännöllisesti pois. Tämän jälkeen käynyt massa sekoitetaan yhteen valmiin mullan kanssa, joko suoraan maahan tai vaihtoehtoisesti ämpäriin tehtyyn ”multatehtaaseen”, ja sen annetaan jälleen muhia pari viikkoa. Lopulta hapan, fermentoitunut multa-aines on muuttunut neutraaliksi, ”tehokkaaksi, eläväksi mullaksi.” (Bokashigarden.)

Bokashi-blogeissa yksityiskohtainen biologinen ja kemiallinen tietämys yhdistyy perinnetietoon ja jopa jonkinlaiseen taianomaisuuteen: bokashia on leikkillisesti kutsuttu ”kompostoinnin voodooiksi” (Takalaiska). Bokashilla on kaksi toisiaan täydentävää syntytarinaa, joista ensimmäinen korostaa pitkää perinnettä ja toinen tieteellisyyttä. Ensimmäisen syntytarinan mukaan bokashia on harjoitettu Japanissa muinaisista ajoista asti. Hapattamisen alkuperäinen tarkoitus oli karkottaa tuhoeläimet ruoantähteiden kimpusta. Hapattamista varten viljeltiin itse kotoperäisiä mikrobikantoja (*Indegenous Micro-organisms*, IM) riisissä

tai maidossa. Tieteellisessä syntytarinassa japanilainen professori Teruo Higan (s. 1941) on kehittänyt bokashiin vakaan ja optimaalisen EM-liuoksen (*Effective Micro-organisms*, EM). (Takalaiska.) Bokashikompostointi synnyttää monenlaisia eläviä organismeja, jotka kuvataan kokonaisuena ”keskinäiseen tukeen perustuvana”, monenlaisista jäsenistä muodostuvana pienenä yhteiskuntana. Jätteessä ja toistensa jätteestä elävä orgaaninen, keskinäiseen tukeen perustuva mikrobiyhdykskunta muuttaa ruoanjätteet nopeasti ja helposti ravintorikkaaksi ja eläväksi mullaksi. Bokashaajille tai hapattajille ruoantähteet eivät enää olekaan turhaa ja kuollutta ylimäärää, josta pitää päästä eroon mahdollisimman tehokkaasti, vaan siinä on elämän mahdollisuus, jota halutaan vaalia. Fermentoinnin seurauksena nahistuneet tomaatit ja homehtunut leipä muuntuvat orgaaniseksi, elämää kuhisevaksi mullaksi: ”Tuloksena sinulla on siis Bokashi; orgaanista ensiluokkaista kompostia, multa täynnä mikroelämää!” (Bokashigarden).

Takalaiska listaa syitä ryhtyä bokashaajaksi: ”Biojätteen fermentointi, keittiöjätteen saaminen hyötykäyttöön nopeasti, maaperän parantaminen, oman aktiivisuuden lisääntyminen suhteessa ympäristöön, elämän (ja jätteen) kiertokulun pikkuista parempi ymmärtäminen... siinä syytä jo kylliksi.” (Takalaiska.) Monelle bokashista innostuneille mullan tekeminen ei ole päätarkoitus, vaan ”kiinnostava osa kokonaisuutta”. Bokashissa on kyse paitsi jätteenkäsittelystä, myös tavasta paikantaa ihminen osaksi maailmankaikkeutta. Tehokkaan mikrobiliuoksen kehittäjän Teruo Higanin filosofiassa tavoitellaan yhteiskuntaa, jossa vallitsee rauhaista rinnakkaiselo, anteliaisuuden kulttuuri ja yhteishyvä niin ihmisten kesken kuin luonnon välillä – ja luonnollisesti siinä sivussa syntyy myös taloudellista hyvinvointia (Takalaiska). Ylevistä arvopäämäärästään huolimatta bokashi on käytännöllistä tekemistä: Ekologisuus, eettisyys ja ”parempi huomina” eivät ole pelkkiä teoreettisia tavoitteita vaan käytännöllisessä

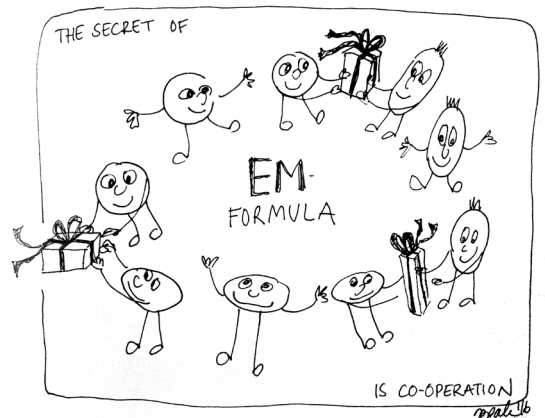
toiminnassa syntyviä tuotteita. Varsinainen toiminta ja intohimo suuntautuvat itse tekemiseen, kokeiluun ja kokemukseen. ”Maailma pelastuu bokashiämpäri kerrallaan”, kuten Takalaiska blogissaan muotoilee.

Bokashi-kollektiivi

Hapattajille bokashiämpäriässä elää mikroyhteisö, jonka hyvinvoinnista he huolehtivat ja ovat kiinnostuneita. Takalaiska kuvailee bokashias-tiassa tapahtuvaa prosessia ”mikrobibileinä”, joiden osanottajien koostumuksesta bokashias-tian hoitaja on vastuussa. Jos juhliin tulee liikaa ”kuokkavieraita” eli prosessin kannalta vääränlaisia mikrobeja, pitää ”omaa porukkaa” kutsua paikalle ”vähän niinkuin järjestysmiehiksi”, mikä takaa sen, että homma sujuu niin kuin on suunniteltu. (Takalaiska.) Onnistuneet mikrobibileet eivät tuota hajuhaittoja naapurustoon.

Mikrobiihdydyskunnan ja siitä huolehtivan ihmisen välinen suhde ei kuitenkaan ole yhdensuuntainen. Bokashin onnistuminen edellyttää kaikkien osapuolten yhteistoimintaa ja herkistymistä mikrobiihdydyskunnan hienovaraiselle kommunikatiolle. Hyvinvoiva bokashiihdydyskunta lahjoittaa lisää elämää: ensin elävänä multana, jossa puolestaan voidaan kasvattaa uutta elämää. Bokashi perustuukin monessa kohden erilaisten toimijoiden vastavuoroiseen anteliaisuuteen: Ensinnäkin Bokashaajat muodostavat yhteisöjä, jotka jakavat auliisti neuvoja ja kokemuksia toisilleen. Toiseksi onnistunut bokashi edellyttää ihmisten ja mikrobien välistä anteliaisuutta ja yhteistyötä. Viimeiseksi bokashisekoituksen maitohappobakteerit, hiivat ja fotosynteesibakteerit ”työskentelevät yhdessä ryhmänä, luoden systeemin joka perustuu keskinäiseen tukeen. Seoksen ’jäsenet’ syövät toistensa toiminnan tuottamaa jätettä ja samanaikaisesti yhdistävät hyvää tekeviä oheistuotteita, kuten entsyymejä, antioksidantteja ja vitamiineja – joita muut mikrobit voivat käyttää.” (Takalaiska.) Laboratorio-olosuhteissa kehitetty EM1 (tuttaval-

lisesti Emmi) voi Takalaiskan kuvauksen mukaan dominoida muita luonnossa eläviä mikrobeja, ja sillä on kyky kouluttaa uudelleen tai hävittää haitallisia bakteereita ja siten vähentää hajuja ja tauteja. (Takalaiska.) Takalaiska hahmottaa tätä mikrobien välistä yhteistyötä piirroksella, jossa erivärisinä ystävällisesti hymyilevinä, pallomaisina hahmoina kuvatut toimijat ojentavat piirissä toisilleen lahjapaketteja (kuva 1). Kuvatekstissä tehokkaan mikrobiihdydyskunnan salaisuuden kerrotaan perustuvan yhteistyöhön: ”Secret of EM-formula is co-operation”. (<http://takalaiska.blogspot.fi/search/label/Bokashi>.) Yhteistyö ei kuitenkaan tarkoita varauksetonta avoimuutta kaikille toimijoille, vaan kollektiivi syntyy ja pitää itseään yllä sulkemalla jotain ulos (Latour 2005; Pyyhtinen 2014; Serres 2011; ks. myös Lehtonen 2008). Bokashi-yhteisöön eivät ole tervetulleita esimerkiksi ”patogeeniset, sairauksia aiheuttavat, haitalliset organismit” eivätkä tuhoeläimet. Bokashin syntytarinan mukaan hapattaminen sai alkunsa aikanaan juuri tuhoeläinten torjumiseksi. Samalla tämän päivän keskusteluissa ja esimerkiksi kuntien päivittämässä jäteohjeissa bokashimultatehtaan pelätään houkuttelevan rottia ja muita ei-toivottuja vieraita kotipihoille.

KUVA 1. Tehokkaan mikrobiihdydyskunnan salaisuus on yhteistyö. (Pia Pale 2016)

Jäte asuinkumppanina

Bokashi-astioita tarvitaan bokashin valmistukseen vähintään kaksi, usein enemmänkin. Lisäksi päivän ruoantähteet kerätään ensiksi tiskipöydälle sijoitettavaan kippoon odottamaan käsittelyä. Bokashi-ohjeissa kehoitetaan hankkimaan tiskipöydälle omaa silmää miellyttävä kippo, joka on mukava huuhtaista päivän päätteeksi puhtaaksi. Bokashiastiat vievät fyysisesti paljon tilaa, ja jotta jätteiden kerääminen ja käsittely olisi mahdollisimman kätevää, niitä ei piiloteta komeroihin, vaan ne pidetään reilusti näkyvillä. Bokashitalouksissa arjen tila jaetaan siis hyvin konkreettisesti bokashiastioiden kanssa. Usein toistetun tarinan mukaan joku innokas hapattaja on sijoittanut bokashiastian jopa sänkynsä alle, vaikka useimmat kuitenkin säilyttävät niitä keittiössä tai kylpyhuoneessa. Takalaiska kirjoittaa bokashin ”Feng Shuista”, ettei haittaa, vaikka joulukuvissakin ovat mukana bokashiämpärit, kertovathan ne tarkoituksenmukaisesta estetiikasta. Blogitekstin kuvituksena on jouluinen kuva, jossa lapset piirtelevät tonttuja ikkunaan, vieressään kaksi iloisen väristä bokashiämpäriä kuin toimintaan osallistuen. Myös jätteiden pilkkomiseen ja käsittelemiseen liittyvät tuntoaistimelliset ällötyksen tunteet ovat osa bokashin valmistamista, mutta ällötyksestä huolimatta ne kääntyvät positiiviseksi kokemukseksi:

Mikähän siinä on, että heti kun luokittelee jonkin naatin tai unohtuneen avokadon jätteeksi - se muuttuu samalla hetkellä ällöttäväksi??? Niin ällöttäväksi, ettei siihen halua enää koskea - vaan päästä siitä mahdollisimman nopeasti eroon. Ts. saada se pois silmistä. Mahdollisimman nopeasti. Ilman vaivaa.

Heti... tai melkein heti...

Tähän yhtälöön on ollut hiukan haastavaa liittää innostus pilkkomiseen. Lääkkeeksi olen siis kek-

sinyt, että pilkon heti. Tai sitten melkein heti... tai huomenna, kun on parempi hetki...

(<http://takalaiska.blogspot.fi/2016/02/bokashi-paivakirjani-osa-6-pilkkomisen.html>)

Tekstiin liitetyssä videossa Takalaiska pilkkoo edellisen päivän smoothienteosta jääneet hedelmänkuoret veitsellä pienen pieneksi silpuksi ja kippaa sen bokashiastiaan, pyöryttäen silppua lopuksi veitsellä. Uteliaisuus voittaa ällötyksen myös valmistuvan bokashimassan tutkimisessa: Takalaiska kuvaa, kuinka ei malta olla menemättä ”fiilistelemään” ja tunnustelemaan ”multatehtaan” valmistumisprosessia:

Tai ehkä menen sittenkin kurkkimaan jo ylihuomenna. Vähän niinkuin fiilistelemään vaan. Jos vanhat merkit pitävät paikkaansa, niin lämpötila multatehdas -saaveissa on siihen mennessä noussut reilusti kädenlämpöiseksi. (Joo, työnän käteni rohkeasti vaan sinne saaviin lämpömittariksi... vaikka ällöttääkin ;)) Se taitaa tarkoittaa sitä, että jotakin tapahtuu. Miksi sitä voisi kutsua? Onko se pienimuotoista palamista? Tätä sietäisi taas tutkia lähemmin, jotta ymmärtäisi... (<http://takalaiska.blogspot.fi/2016/02/bokashipaivakirjani-osa-6-pilkkomisen.html>.)

Jätteiksi määriteltyihin, epämääräisiin ruoantähteisiin on ällöttävää koskea, oli se bokashia tai ei. Silti kiinnostus ja uteliaisuus prosessia kohtaan ovat niin suuria, että Takalaiska voittaa vastenmielisyytensä ja työntää paljaan käntensä kompostoituvaan massaansa tunnustellakseen sen lämpötilaa. Lämpö kertoo Takalaiskalle, että astiassa on parhaillaan tapahtumassa ”jotakin”. Lämpötilan tunnustelun lisäksi ruoantähdemasaa täytyy työstää survomalla ja painelemalla sitä silloin tällöin pienempään tilaan. Tämä tehdään nuijimalla tai hansikkain suojuatuin käsin, vaikka innokkaimmat saattavat tehdä sen paljaallakin kädellä. (BAO, 10.)

Bokashia kehutaan tuoksuttomaksi, mutta juuri tuoksullaan bokashi kommunikoi ympäristönsä kanssa. Tuoksu kertoo, millä tavoin fermentoituminen onnistuu, ja kun bokashi alkaa tuoksua voimakkaasti (perheen herkkänenäisimmät huomauttavat tästä ennen kuin muut vielä haistavat mitään), siitä pitää valuttaa ylimääräiset nesteet pois. Haju saattaa myös kertoa, ettei bokashiastia ole riittävän tiivis:

Bokashineste on herkkä kaveri. Se ei tykkää ilmasta. Joutuessaan ilman kanssa kosketuksiin se kertoo nopeasti haisevan vastalauseensa. Eli se pilaantuu. Siksi on tärkeää, että bokashiämpäri on tiivis kauttaaltaan. (Takalaiska.)

Bokashista syntyvä tuoksuva nestekään ei ole turhaa ylimäärää, vaan hartaasti odotettua, suorastaan taianomaista, vahvaa orgaanista ainetta: bokashiteetä tai -mehua. Mehun syntyminen kertoo, että hapattaminen on onnistunut:

Kun uusi bokashiharrastaja pääsee vauhtiin, ensimmäiset innostuksen kiljahdukset nousevat viimeistään silloin kun hapattiämpäristä saa tirstettyä ensimmäiset mehut! Kippis ja skål! Se on juhlava hetki bokashaajalle, näkyvä merkki siitä, että jotakin tapahtuu. (Takalaiska, <http://takalaiska.blogspot.fi/2016/02/bokashin-mehut-ja-hajut.html>.)

Jokaisen bokashiannoksen mehu on omanlaisiaan, ja sen ”tuoksu, väri ja viskositeetti” vaihtelevat bokashimassan koostumuksen sekä sen mukaan, miten fermentointi on onnistunut. Tuoksua ja koostumusta tutkitaan, ja siitä vaihdetaan vertaisryhmissä innokkaasti kokemuksia:

Facebookin bokashi-ryhmässä on raportoitu monenlaisia erilaisia bokashinesteen tuoksua. Toiset avaavat kuulemma happamuudessaan tukkoisemmankin nenän, joillakin on ollut ’aivan ihana tuoksu’, jota on pitänyt oikein tuoksutella. Kalan,

kahvin ja sitruksen tuoksua on havaittu. Hajuvoima on voimakas tai kevyt - mutta se on havaittavissa vain silloin kun tyhjentää nestettä bokashiämpäristä (jos siis ämpäri on tiivis). Ja sitten on tietenkin aivan järkyttävän paha hajua. Se on merkki siitä, ettei prosessi ole onnistunut. Mutta älä häntä häittäile. Mitään peruuttamatonta ei ole tapahtunut. (Takalaiska).

Onnistuneen käymisprosessin voimallista bokashimehua säilötään arvokkaana eliksiirinä, jota voidaan käyttää esimerkiksi viemärinpuhdistamiseen (mikrobit syövät eloperäisen aineksen viemäristä) tai laimennettuna kasvilannoitteena. Bokashimehu säilyy jääkaapissa muutaman päivän, ja sitä voidaan myös pakastaa. Jotkut koettavat pitää sitä pidempäänkin elossa, esimerkiksi ”syöttämällä” sille sokeria. (Takalaiska.)

Eettisen materialismin siemenet

Bokashi-opas lupaa bokashaamisen vievän pikkusormen lisäksi koko käden, mutta vastineeksi se avaa oven aivan uuteen maailmaan (BAO, 21). Bokashin erityinen viehätys on loputtomissa mahdollisuuksissa kokeilemiseen, itse tekemiseen ja uudenlaisten ratkaisujen kehittelemiseen – sekä tietysti onnistumisen tuomassa riemussa. Usein bokashaajat nikkaroivat itse hapatusastiat kahdesta ämpäristä ja esimerkiksi vanhan hana-aviinipakkauksen hanasta. Nikkarointikokeilut raportoidaan tarkasti, ja niiden onnistumista vertaillaan verkon vertaisryhmissä. Moni bokashiharrastaja alkaa kasvattaa jopa hapattamiseen tarvittavia kotoperäisiä mikrobikantoja itse, ”ja se, jos mikä, on suuri seikkailu... josta ei aina voi tietää miten se päättyy” (BAO, 16).

Ei ole kovin olennainen kysymys, onko bokashimulta todella niin ihmeellistä ja elävää kuin bokashin harjoittavat uskovat. Tärkeää on se, että bokashaamisen käytäntö muuttaa merkittävästi suhdetta jätteeseen. Antautuminen affektiiviseen ja kokeilulliseen vuorovaikutukseen jätteen

kanssa synnyttää ruumiillista anteliaisuutta ja vie-
raanvaraisuutta (*corporeal generosity*, ks. Diprose
2002). Vuorovaikutus jätteen kanssa muuttaa eet-
tisen suhteen jätteeseen muuksi kuin velvollisuu-
dentuntoiseksi eettisten periaatteiden seuraami-
seksi tai ”oikein tekemiseksi” (Hawkins 2006, 115).
Hahmotan edellä kuvaamassani aineksia uuden-
laiseen eettiseen materialismiin, joka perustuu
vastavuoroiseen anteliaisuuteen, kokeilullisuu-
teen ja esteettisyyteen, ymmärrettyinä alkuperäi-
sessä merkityksessään aistimellisuutena.

Bokashi tuo ihmiset yhteen jätteen kanssa hy-
vin konkreettisella tavalla: se saa käsittelemään
ja kohtaamaan jätteen ruumiillisesti, kaikessa
aistimellisuudessaan. Myös Gay Hawkins (2006)
hakee Rosalyn Diprosen (2002) kehittälemästä
ruumiillisen anteliaisuuden ajatuksesta avainta
kestävään jäte-etiikkaan. Ruumiillisen anteliai-
suuden käytännöt ovat avoinna jätteiden moni-
naisuudelle, ei-inhimillisen maailman runsau-
delle ja huomioivat riippuvaisuutemme toisten
lahjoista. (emt., 115.) Bokashikompostointi tekee
jätteestä hyväksytyin elävän olennon, jonka kanssa
jaetaan arki ja joka kykenee jopa monenlaiseen
kommunikaatioon meidän kanssamme. Syömättä
jääneitä tähteitä ei hävitetä syyllisyydentuntoises-
ti vetämällä niitä vessanpöntöstä alas tai kiikut-
tamalla biojätepusseissa pihanperälle, vaan ne
pilkotaan pieniksi, asetetaan bokashiämpäriin
ja jäädään uteliaina odottamaan mitä tapahtuu.

Jane Bennett (2010) tunnistaakin tärkeäksi eettisen
kohtaamisen hetkeksi juuri tämän uteliaisuuden
aineen muuntumista kohtaan. Hän puhuu ”ma-
terian lumouksesta”, joka herää materian aineel-
lisen ja merkityksellisen muuntumisen hetkellä.
Nämä materian lumouksen kokemukset laajenta-
vat eettistä ymmärrystämme – eivät saarnaamalla
jätetaakasta, vaan paljastamalla mahdollisuuksia
jätteen kehystämiseen uudella tavalla. (Hawkins
2006, 90.) Bokashin äärellä materian lumousta
kuvataan ”ihmeenä” tai ”seikkailuna”: jokainen

bokashiämpärillinen on omanlaisensa kokeilun ja
sattuman tulos. Samalla kokeileminen, itse tekemi-
nen (DIY) ja ruumiillinen sekaantuminen jätteen
kanssa kietoo bokashaajat konkreettisesti yhteen
jätteen kanssa. Kun jäte kietoutuu osaksi toimiam-
me, se ei ”lankea sivuun elämästä” ja muutu Ju-
lia Kristevaa seuraten poissuljettavaksi abjektiksi
(Kristeva 1982), vaan jätteisydestään huolimatta
se säilyy elämän virrassa (Lagerspetz 2008, 269).
Bokashaajalle jäte lakkaa olemasta jotain, joka
pitää sulkea pois arjesta ja kaikista aisteista. Bo-
kashijäte tuntuu, tuoksuu, näkyy, vie tilaa ja ennen
pitkää jopa maistuu bokashimullassa kasvavan uu-
den sadon myötä. Bokashi kutittelee aisteja koko-
naisvaltaisesti, eikä aina pelkästään positiivisessa
mielessä. Uteliaisuus, vastuullisuus ja huolenpi-
don ilo kuitenkin ylittävät ällötyksen tunteen. Kun
jätteestä tulee tällä tavalla omaa ja läheistä, sen
ällöttävyys ei ole epämieluisaa. Samaan tapaan
kuin oman vauvan kakkapyllyn haju tai rakkaan
vanhuksen varpaiden jalkasilsa ei vastenmielisyys-
destään huolimatta määrittele olennaisesti sitä,
mitä tunnemme tai miten käyttäydymme näitä
ihmisiä kohtaan, hajoavien jätteiden aiheuttama
ällötyksen tuntemuskaan ei määrittele sitä, miten
bokashia kohtaan käyttäydytään. Läheisyys neutra-
loi vastenmielisyyden (Lagerstpetz 2008, 284). Kun
jätteen kanssa jaetaan elämä, vastenmielisyysdestä
ei enää seuraa ulossulkemista, vaan rakkautta on
juuri ällötyksen tuntemuksen sietäminen.

Bokashi-ilmiössä jäteikäytännöt eivät enää mil-
lään tapaa kumpua syyllisyydestä, vaan uteliaasta,
vastavuoroisesta ja rakkaudellisesta elämän jaka-
misesta aineen kanssa. Bokashaajalle aine ei ole
pysyvää ja kiinteää vaan muuntuva ja täynnä po-
tentiaa. Näin antaumuksellisesti voimme tuskin
edellyttää kaikkien ihmisten jakavan elämänsä
jätteen kanssa, mutta ainakin siitä voi oppia koh-
telemaan jätettä muunakin kuin ulossuljettuna
toisena. Ja, kuten Takalaiska huomauttaa, ”ihme-
toughusta tulee jollain aikavälillä ihan tavallista”
(Takalaiska).

Kirjallisuus

- BENNETT, JANE. 2010. *Vibrant Matter: a political ecology of things*. Durham & Lontoo: Duke University Press.
- Bokashi. *Aloittajan opas*. 2016. <https://docs.google.com/document/d/11BdbW7oifCsi82RiNsnus-9jBoukicNOM820HWp7sfs/edit?pref=2&pli=1>. (Luettu 3.5.2016.)
- Bokashigarden*. <http://www.bokashigarden.fi/>. (Luettu 29.4.2016.)
- DIPROSE, ROSALYN. 2002. *Corporeal Generosity: On Giving with Nietzsche, Merleau-Ponty, and Levinas*. Albany: SUNY-press.
- HAWKINS, GAY. 2006. *The Ethics of Waste*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- INTRONA, LUCAS. 2013. "Otherness and the Letting-be of Becoming: Or, Ethics Beyond Bifurcation." *Teoksessa How Matter Matters. Objects, Artifacts, and Materiality in Organization Studies*, toim. Paul R. Carlile, Davide Nicolini, Ann Langley & Hardimos Tsoukas. Oxford: Oxford University Press.
- KRISTEVA, JULIA. 1982. *Powers of Horror: An Essay on Abjection*. New York: Columbia University Press.
- LAGERSPETZ, OLLI. 2008. *Lika*. Helsinki: Multikustannus.
- LATOUR, BRUNO. 2005. *Reassembling the Social*. Oxford: Oxford University Press.
- LEHTONEN, TURO-KIMMO. 2008. *Aineellinen yhteisö*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- LEHTONEN, TURO-KIMMO. 2015. "Tavarat ja vapaus." *Tiede ja Edistys* 40:2, 103–122.
- MOORE, SARAH A. 2012. "Garbage Matters: Concepts in New Geographies of Waste." *Progress in Human Geography* 36:6, 780–799.
- PINK, SARAH. 2012. *Situating Everyday Life*. LA, Lontoo, New Delhi, Singapore & Washington DC: Sage.
- PATTON, PAUL. 2002. *Deleuze and the Political: Thinking the Political*. Lontoo & New York: Routledge.
- PYYHTINEN, OLLI. 2014. *The Gift and its Paradoxes. Beyond Mauss*. Surrey & Burlington: Ashgate.
- STRASSER, SUSAN. 2014. *Waste and Want: A Social History of Trash*. New York: Holt Paperbacks.
- Takalaiska* (PIA PALE) <http://takalaiska.blogspot.fi/>. (Luettu 29.4.2016.)
- SERRES, MICHEL. 2011. *Malfeasance. Appropriation Through Pollution?* Stanford, CA: Stanford University Press.
- VALKONEN, JARNO, VEERA KINNUNEN, HEIKKI HUILAJA, JOHANNA SAARINIEMI, REETTA NÄSI, RIITTA UUSISALMI & JANNE HONKASILTA. (Tulossa). "Jätehallinta, ontologinen politiikka ja ympäristönsuojelu."